

Dorin Gabriel PANDELE¹

*Evoluția miturilor Modernității în Transumanism,
din perspectivă teologică ortodoxă*

**The Evolution of the Myths of Modernity in Transhumanism, from an
Orthodox Theological Perspective**

Abstract: Faithful to the divine Revelation, the Orthodox Church fully values the deified human being by the uncreated grace of the Holy Spirit and ennobled through the transforming ascetic efforts. From this perspective, as a strictly personal opinion, we have to reject the utopia of the enhanced man. This fatal utopia is the fruit of an entire evolution of the main myths of the Modernity. Thus, the myth of efficient reason becomes in Transhumanism the myth of the Artificial super-intelligence, the myth of the technological progress becomes the myth of the endless progress, an ideology of the progress, and the myth of the Superman becomes the myth of the improved man.

Keywords: efficient reason; cyborg; Orthodox theology; fatal utopia.

Omul ameliorat, centrul noii mișcări transumaniste

Apariția curentului Transumanist în ultimele decenii ale secolului al XX-lea a pus în discuție miturile fundamentale ale modernității și implicit ale postmodernității, nu doar sub aspectul legitimant, ci și din perspectiva soluțiilor filosofiei contemporane privind dimensiunile ontologică și cea etică a ființei umane precum și a noii specii transumane. Miturile fundamentale sunt acele construcții ideologice și culturale care dau legitimitate unei societăți, culturi, tradiții, unor fenomene sau chiar evenimente istorice și religioase. Miturile moderne nu implică apelul la Divinitate, ci ele aduc în viața oamenilor un sistem de valori în consonanță cu nevoile și cu idealurile oamenilor epocii respective²... Miturile perioadei postmoderne sunt reinterpretate și revalorizate într-un mod diferit, sub

¹ Conf. dr., „Dunărea de Jos” University of Galați, Romania, gabriel.pandele@ugal.ro

² Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2001, traducere de Tatiana Mochi, p. 40.

presiunea fenomenului deconstrucției, conform opiniilor unor filosofi precum: Jean Fr. Lyotard, Gilles Lipovetsy, Gianni Vattimo, ș.a. care oferă o nouă viziune asupra fundamentelor în schimbare ale transumanismului. Potrivit lui M. Eliade, mitul, inclusiv cel de sorginte religioasă este o construcție culturală care oferă sens lumii și omului, „o realitate culturală extrem de complexă, care poate fi abordată și interpretată în perspective multiple și complementare”³. Din curentul Modernității am selectat principalele trei mituri fundamentale, care au stat la baza acestuia, pe care le-am analizat într-o nouă construcție, anume cea a curentului transumanist: mitul Supraomului, mitul progresului ca ideologie și mitul Rațiunii. Aceste trei mituri trebuie contextualizate în Transumanism, Acest curent poate fi caracterizat printr-o pronunțată creștere a nivelului neîncrederii în meta-narațiunile modernității. Această neîncredere continuă forțează reinterpretarea miturilor existențiale ale modernității.

Filosoful Friedrich Nietzsche fundamentează conceptul de Supraom, concept care cunoaște o evoluție spectaculoasă, definind ideologiile dominante ale secolului al XX-lea, nazismul și socialismul. Pentru Nietzsche omul este o etapă a evoluției de la maimuța antropoidă la Supraom. Ideologia nazistă a preluat din filosofia nietzscheeană unele dintre ideile sale radicale, pe care le-a dus la extrem: disprețul față de democrație, superioritatea unei rase asupra celorlalte, moralitatea specifică stăpânului, respectiv a sclavului, purificarea rasială, eugenia, spațiul vital, ș.a. Modernitatea păstrează în cadrele umanului valențele Supraomului lui Nietzsche, potrivit exigențelor individualismului specific epocii postmoderne, chiar sub presiunea dezintegratoare a vechilor ideologii care au animat secolul al XX-lea.

Construirea Omului nou, a Supraomului este punctul de convergență dintre filosofia lui Friedrich Nietzsche și a lui Karl Marx. Transumanismul reia acest mit al Supraomului dintr-o perspectivă nouă, aceea de individ care, prin intermediul tehnicii și al tehnologiilor, al ameliorării biologice își va depăși propriile limite fizice și psihologice, prin intermediul unui progres constant autodeterminat. Astfel, mitul supraomului devine mitul omului ameliorat. Tehnologiile de ameliorare genetică, digitalizarea conștiinței, criogenia, clonarea umană, editarea genetică, toate vor putea reconstrui permanent omul bioameliorat astfel încât condiția umană în sens clasic va fi modificată ireversibil prin intermediul unui proces evolutiv nesfârșit. Zeitățile antice sau semizeii precum Icar, Hercule sau Supraomul lui Nietzsche vor putea fi realizate cu ajutorul tehnologiei. Acest concept de Supraom stă la baza noului curent filosofic, dar într-o modalitate diferită de cea din modernitate. Omul ameliorat, *cyborg*, este în fapt noul concept care va genera o succesiune de

³ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers, 1978, p. 5.

idealuri specific transumanismului. Dacă în mitul modern Supraomul este de fapt o dezvoltare a tuturor capacităților naturale ale ființei umane, în limitele biologiei specifice naturii umane, în transumanism această dezvoltare a omului depășește limitele naturale și ale cadrului biologic uman iar ființa umană se hibridizează prin intermediul tehnologiilor curente devenind omul-mașină, sau *cyborg*⁴, un organism cibernetic dintr-o nouă specie, cea transumană. Omul ameliorat este subiectul dar și motivația bioameliorărilor genetice, nanotehnologiilor și al bio-ingineriilor genetice precum și al transformărilor psihologice la care este supus omul nemodificat. Prin biotehnologiile actuale omul trebuie, spun transumanistii, să învingă boala, bătrânețea și moartea, iar editarea genetică va duce în final la crearea prin evoluție accelerată a unei noi specii, cea transumană⁵. Cele două specii, cea ameliorată și cea umană neameliorată vor intra în mod inevitabil în competiție, iar una dintre ele, cea nemodificată genetic, evident va fi supusă celeilalte.

Modul în care are loc evoluția tehnologică este important. Evoluția acestui mit al Supraomului din modernitate are în vedere dezvoltarea capacităților umane în limitele stricte ale umanului, potrivit idealurilor epocii: afirmarea propriului eu, ideea de progres, virilitate, forță și succes. Evoluția acestuia în modernitate are în vedere o evoluție de tip natural. Indivizii postumani sunt cei care pășesc peste treptele evoluției naturale, ale selecției naturale de tip darwinist și prin tehnologie și tehnică dau naștere unor noi specii umanoide, de tip om-mașină. Prin urmare, etapa ulterioară, postumanismul va continua procesul evolutiv început în transumanism, dar printr-o evoluție de tip ethnic și tehnologic și va cristaliza noi aspecte ale mitului Supraomului de tip nietzscheean.

Spre deosebire de transumanism, privită ca etapă intermediară a evoluției dinspre om spre *cyborg*, indivizii postumani sunt acele entități derivate din indivizi transumani, capabili de a se autoprograma și a evolua continuu în sens autonomy, fiind o specie superioară celei neameliorate⁶. Individul postuman se află pe un plan infinit superior umanității nemodificate, asemenea divinității, sub spectrul a ceea ce numea Ray Kurzweil drept: „singularitate a conștiinței”⁷. Definirea nuanțată a

⁴ Katherine Hayles, *How we became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics Literature and Informatics*, Chicago, Editura Universității din Chicago, 1999, pp. 244-280.

⁵ Nick Bostrom, *Transhumanist Values*, în *Review of Contemporary Philosophy*, volumul 4, 2005, disponibil la adresa: <https://nickbostrom.com/ethics/values.html>.

⁶ Michael Hauskeller, *Utopia in Trans- and Posthumanism*, în Stefan Sorgner, Robert Ranich (editori) *Posthumanism and Transhumanism*, Berna, Editura Peter Lang, 2013, pp. 4-11.

⁷ Ray Kurzweil, *The Singularity is near*, Published by the Penguin Group, New York, 2005, p. 283: define the singularity like this: “The Singularity denotes an event that will take place in the material world, the inevitable next step in the evolutionary process that started with biological evolution and has extended through human-directed technological evolution. However, it is precisely

transumanismului continuă prin scrisul filosofului Max More. Acesta fundamentează în 1990 Mișcarea Extropiană. Mișcarea aceasta cultivă patru principii: 1. Boundless Expansion, 2. Self-Transformation 3. Dynamic Optimism and 4. Intelligent Technology. În 1991 el fondează Institutul Extropian ca un curent distinct în cadrul mișcării transumaniste pentru a aduce în atenția lumii academice teoriile sale⁸.

Biotehnologiile actuale cu privire la procesul evolutiv tehnologic de ameliorare a ființei umane se referă la acele tehnologii de reproducere asistată, la ceea ce numim tehnologii emergente, precum și la acele tehnologii de digitalizare a conștiinței, așa cum a fost definit acest concept. Digitalizarea conștiinței presupune transferul de date dinspre creierul uman nemodificat spre serverele din ce în ce mai ample și mai sofisticate ale unor computere uriașe⁹. „Nemurirea digitală” este un alt concept transumanist, apărut în 1971 prin scrierile profesorului George Martin, gerontolog de la Universitatea din Washington. Acesta considera „nemurirea digitală”¹⁰ dezirabilă și chiar realizabilă prin intermediul tehnologiilor informaționale, prin decuplarea corpului biologic de resursele de informație ce pot fi păstrate, augmentate și chiar îmbunătățite pentru a se evita pierderea informațiilor prețioase acumulate de-a lungul vieții și care se cer a fi valorificate¹¹.

Este interesant de subliniat diferența dintre acest concept de imortalitate specific prof. Martin și cel creștin. Cu adevărat Creștinismul vorbește despre viața cea veșnică, despre nemurire în plan eshatologic, așadar într-un plan strict spiritual, în timp ce transumanismul vorbește despre o viață nemuritoare în plan temporal și informațional. Cele două planuri sunt comunicante dar le nu se suprapun. Prin urmare, la fel ca și în cazul ereziilor de tip milenarist, care promiteau un paradis terestru, tot astfel transumanismul pretinde câștigarea unei nemuriri digitale imanente. Ca și în cazul ereticilor hiliaști, tot astfel transumanismul, consider că aduce în atenția lumii un proiect utopic și în esența sa unul tragic, înțeles ca neputință a omului de a dobândi nemurirea prin sine însuși în plan terestru dar fără Dumnezeu.

Un alt mit preluat din modernitate este cel al supremației rațiunii în procesul de cunoaștere a lumii și a omului, prin eliminarea credinței în

in the world of matter and energy that we encounter transcendence, a principal connotation of what people refer to as spirituality. Let's consider the nature of spirituality in the physical world”.

⁸ <https://www.closetotruth.com/contributor/max-more/profile>.

⁹ Sim Bamford, *A framework for approaches to transfer of a mind's substrate*, în *International Journal of Machine Consciousness*, volumul 4, nr. 1, 2012, pp. 23-34.

¹⁰ George Martin, *Brief proposal on immortality: an interim solution*, în *Perspectives in Biology and Medicine*, volumul 14, numărul 2, 1971, pp. 321-349.

¹¹ George Martin, *Brief proposal on immortality: an interim solution*, în vol.: *Perspectives in Biology and Medicine*, volumul 14, numărul 2, 1971, p. 339.

Revelația divină. Baruch Spinoza, Leibnitz și Rene Descartes au pus bazele raționalității cunoașterii perioadei moderne. Mai exact ar fi să afirmăm un anume primat al Rațiunii încă din perioada Greciei clasice. În transumanism, mitul Rațiunii triumfătoare din perioada modernă și postmodernă devine mitul Inteligenței artificiale. Inteligența artificială este superioară celei umane și se regăsește într-un proces continuu de *upgrade*. Prin raționalitatea existentă în natură, vizibilă în armonia și în frumusețea lumii raționalitatea transumanistă vede depășirea unei viziuni religioase asupra universului și construiește în paralel o nouă viziune de tip transuman, fundamentată pe această raționalitate care devine mai evidentă în tehnologiile informaționale și în tehnica viitorului. Pentru ei, rațiunea este și un instrument de lucru dar și o perspectivă din care sunt abordate universul și omul ameliorat.

Pentru teologia creștină însă, rațiunea umană este reflexia Rațiunii supreme care se identifică cu Dumnezeu, prezentă în legile naturii și ale fiecărei celule umane și această raționalitate este o cale de a descoperi pe Creatorul lumii și legile sale interne. Pentru teologia creștină răsăriteană există mai multe modalități de cunoaștere, dintre care una este bazată pe rațiune, însă există și modalitățile de cunoaștere bazate pe credință prin asimilarea revelației sau o cunoaștere din împrejurările concrete ale vieții. Raționalitatea creației reprezintă o matrice inserată încă de la creația lumii de Dumnezeu Rațiunea Supremă, iar această raționalitate prezentă în lumea fizică, în fenomenologia terestră sau în structura ființei umane asigură echilibrul și firescul susținerii vieții spre dobândirea sfințenie, ca tandrețe absolută reflectată peste lume. Pe de altă parte, diluarea umanului prin tehnologie în specia transumană este o agresiune și o utopie care poate genera în final un dezastru.

Transumanismul recentrează acest mit al rațiunii triumfătoare sub forma Rațiunii tehnologizante sau a Rațiunii supreme ca Tehnologie sau informație. Rațiunea umană este așadar depășită de Superintelența artificială, o formă superioară evolutiv a Rațiunii postmoderne. Totuși, Superintelența artificială prezintă și riscul de a controla complet ființele umane, dar și pe cele ameliorate. Lipsa unei etici prezintă o serie de riscuri foarte importante, între care cele mai mari sunt pierderea controlului asupra propriei vieți, deriva etică sau autodistrugerea.

Cel de-al treilea mit al transumanismului preluat din modernism este mitul progresului. Preluat în formă inițială din modernitate prin scrierile lui Francis Bacon, este regândit în context tehnologic și informațional, astfel încât acest mit a devenit mitul progresului nesfârșit. Dacă ideea de progres era îmbrățișată de multe curente din filosofia modernă, totuși, la finele secolului al XX-lea asistăm la un salt spre ceea ce poate fi denumită ideologia progresului sau progresul ca ideologie. Jurgen

Habermas formulează o nouă viziune cu privire la societatea postmodernă, bazându-se pe fenomenul de învățare specific și formulează teoria evoluției sociale. Evoluția continuă este considerată un proces absolut necesar bunei funcționări a societății postmoderne care, în final, va conduce la nașterea unei societăți globale antagoniste. Tensiunile legate de dinamica ierarhiei pot fi rezolvate prin introducerea inovațiilor în structurile sociale nou introduse. Introducerea de noi structuri poate fi interpretată ca un fenomen de învățare socială. Jurgen Habermas consideră învățarea specifică drept unul dintre miturile societății postmoderne, iar acest mit, într-o formă diferită, a fost adoptat de curentul transumanist.

Transumanismul însă face un pas mai departe pentru a vorbi despre progresul infinit, ca stare de fapt a noilor tehnologii și etapă finală a evoluției omului. Progresul nesfârșit devine necesar și realizabil în noua realitate transumană, iar fenomenul de *upgrade*, din tehnologia informației va fi prezent în toate domeniile vieții. Progresul nesfârșit va fi legat de fenomenul de adaptare și de funcționare corectă a omului-mașină dar și de adaptarea noii specii la mediul natural și social. Prin urmare, progresul tehnologic și etic bazat pe dezvoltarea soluțiilor inteligente controlate de inteligență artificială devine un mit fondator al transumanismului, ca o formă adaptată vechiului mit al progresului.

Concluzii

Cele trei mari mituri fondatoare ale modernității, mitul Rațiunii eficiente, mitul progresului continuu, și mitul Supraomului sunt adaptate unei noi societăți de timp transuman. În aceste condiții apar respectiv: mitul super-inteligenței artificiale, mitul rațiunii tehnologizante și mitul omului ameliorat. Toate acestea sunt adevărate coloane ale curentului transumanist, iar teologia ortodoxă consideră că toate aceste mituri transumaniste sunt parte integrantă a unei noi utopii, privită „ca cea mai periculoasă idee din lume”¹².

BIBLIOGRAFIE

- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2001.
 Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers, 1978.
 Hauskeller, Michael, *Utopia in Trans- and Posthumanism*, în Stefan Sorgner, Robert Ranich (editori) *Posthumanism and Transhumanism*, Berna, Editura Peter Lang, 2013.

¹² Francis Fukuyama, *Transhumanism: The World's most Dangerous Idea*, disponibil la adresa: <http://www.au.dk/fukuyama/boger/>.

Hayles, Katherine, *How we became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics Literature and Informatics*, Chicago, Editura Universității din Chicago, 1999, pp. 244-280.

Kurzweil, Ray, *The Singularity is Near. When Humans Transcend Biology*, New York, Editura Viking, 2005.